

La dona del geni

Assaig

Recuerdos
de Gustav Mahler

Alma Mahler
Traducció d'Isabel Hernández
Acantilado. Barcelona, 2007

Xavier Cester

El fragment més colpidor del llibre no està pas en el text central, els records que Alma Mahler, nascuda a Schindler (1879-1964), va publicar més de vint anys després de la mort del seu primer i més famós marit, Gustav, sinó en l'apèndix, en la tria de cartes del compositor. Aquí trobem la coneguda missiva del 19 de desembre del 1901, en què Mahler deixa brutalment clar què espera d'ella: "Tu també tens una feina: ferme felicitat! [...] El paper del compositor, del treball, recau sobre mi, i sobre teu el de l'adorable companya, la camarada comprensiva". Tot i tenir en compte l'època, per a una noia amb pretensions musicals, nascuda en un ambient artístic, el sacrifici havia de ser enorme, sobretot perquè el que plana per gran part d'aquests *Recuerdos de Gustav Mahler* és el fet que l'autor de *La cançó de la terra* es va enamorar d'un ideal. La topada amb la realitat va ser terrible per a tots dos.

A diferència d'altres mullers de genis a les quals sovint s'aplica aquell cansí tòpic de la gran dona rere un gran home, Alma sovint ha estat blasmada pels amants de la música de Mahler, no sols per la seva relativa apreciació de la mateixa, sinó sobretot com

Alma Mahler (1879-1964), dona del compositor. SP

a culpable de tots els mals (psíquics i físics) que el van afectar. Ben mirat, van ser víctimes l'un de l'altre, per això és fascinant llegir entre línies el que explica Alma, i estar atent a tot allò que maquilla amb cura, en especial la relació adúltera que va mantenir amb Walter Gropius (que seria el seu segon marit).

Qui sap si com a reacció, després de la subjecció a Mahler, Alma es va mostrar tirànica amb els homes que van venir després en la seva vida. I és que aquests records –editats de forma notable, tot i que trobem a faltar un índex i notes més aclaridores dels múltiples personatges que hi apareixen– no només ens parlen de primera mà d'un grandíssim compositor, sinó que també ens acosten a una dona fascinant que va viure de ple l'efervescència de la Viena del pas del segle XIX al XX, molt més enllà de la prestigiosa llista de marits i amants. Françoise Giroud ja va fer bé de titular la seva biografia d'Alma Mahler *L'art de ser estimada*.

Una panoràmica de la biblioteca de l'Ateneu Barcelonès. RUTH MARIGOT

L'Ateneu Barcelonès

Assaig

L'Ateneu i Barcelona,
1 segle i 1/2 d'acció
cultural

Diversos autors
La Magrana. Barcelona, 2007

Ferran Aisa

Jordi Casassas ha coordinat un assaig històric sobre l'Ateneu Barcelonès. Entre la llarga nòmina d'autors hi ha els historiadors Teresa Abelló, Susanna Tavera, Santiago Izquierdo, Carles Santacana i Fèlix Villagrasa, entre molts altres. En un extens i exhaustiu treball els autors recorren un trajecte per la història de l'Ateneu, des de l'època del Casino Barcelonès, el Centre Mercantil i l'Ateneu Català –entitats que es fusionaran per crear el 1872 l'Ateneu Barcelonès–, fins als nostres dies.

La seu de l'Ateneu va ser durant molts anys al primer pis del Teatre Principal, a la Rambla, fins que el 1906 es va traslladar on encara és, al carrer de la Canuda. Precisament enguany ha fet un

segle de la compra de l'edifici del palau dels barons de Savassona.

Una de les primeres seccions de l'Ateneu Barcelonès va ser la biblioteca. En un catàleg del 1891 s'informa que hi ha a disposició dels socis obres de Zola, Spenser, Stuart Mill, Proudhon, Marx, La-veye..., i que organitzen lectures de Nietzsche. Actualment la biblioteca de l'Ateneu sobrepassa els 250.000 documents, disposa d'una important hemeroteca, així com d'incunables, manuscrits i molts llibres escrits a mà.

L'Ateneu va mantenir una estreta relació amb la gent de lletres, tant de la Renaixença com del Modernisme i, més tard, del Noucentisme. Es pot dir que recull el tarannà de la societat catalana de les diferents èpoques. La llista de presidents de l'entitat és un reflex d'aquesta fusió sociocultural, entre els quals hi ha personatges tan importants com ara Àngel Guimerà, Valentí Almirall, Lluís Domènech i Montaner, Bartomeu Robert, Joan Maragall, Miquel Sants Oliver, Antoni Martínez Domingo, Pere Coromines... i, de més actuals,

Josep Andreu i Abelló, Jordi Maragall, Jordi Sarsanedas i Oriol Bohigas.

L'Ateneu va sobresortir a la ciutat pel seu dinamisme a l'hora d'organitzar conferències, lectures, recitals poètics i tertúlies. El 1906 s'informava que l'Ateneu tenia 1.804 socis, tots homes perquè la primera sòcia, Elionor Serra, va ser admesa dos anys més tard.

Els autors analitzen diverses etapes històriques del segle XX i expliquen quina és l'activitat i la relació que manté l'Ateneu amb la societat i el poder establert. També documenten la relació amb els ateneus obrers i més concretament amb l'altre gran ateneu de Barcelona, l'Enciclopèdic Popular del carrer del Carme.

És interessant el capítol dedicat a narrar la polèmica conferència surrealista de Dalí del 1930 i la tasca del foment literari amb el premi Crexells.

En resum, és un assaig necessari sobre l'Ateneu Barcelonès, tant pels amants de la història cultural com pels que estimen la història de Barcelona.

Un diàleg brillant

Assaig

Dues cartes

Jean Cocteau
& Jacques Maritain

Traducció de J.M. & J.E. Jarque i Juglar
Quaderns Crema. Barcelona, 2007

Josep Maria Ripoll

Aquest és un llibre veritablement insòlit. Tal com indica el breu títol, es tracta de dues cartes, això sí, força extenses: l'una, del 1925, és de Jean Cocteau a Jacques Maritain i l'altra, del 1926, és la resposta de Maritain a Cocteau. En una hi trobem el poeta que abraça la religió i en l'altra l'home religiós que abraça la poesia; però tot intent de síntesi les empoïbreix. De fet, conformen un enlluernador mosaic d'idees i un excel·lent reflex d'un dels moments més apassionants de la cultura del segle XX: aquell en què la tradició artística es veï sotragada per l'aventura, contradictòria però apassionant, de les avantguardes.

Anem a pams. D'entrada, Jean Cocteau és una de les personalitats cabdals del seu temps. Poeta i novel·lista, pintor i dibuixant, cineasta i home de teatre, refinat i escandalós, no sempre comprès, mig oblidat, és un dels exemples més emblemàtics d'artista total de la modernitat. La prosa que utilitza és radiant sense caure en l'exhibicionisme, passa per damunt de tota convenció sense ser gratuïta i resulta densa sense ser feixuga; és alada com tot allò que ell va escriure, fins i tot amb el seu inevitable regust d'època. Li explica a Maritain com va sortir –momentàniament– de l'addicció a l'opi per, després d'una cura de desintoxicació, abraçar el catolicisme.

Per la seva banda, Maritain és un dels intel·lectuals més rigorosos del seu temps: protestant convertit al catolicisme, tomista i escolàstic, deixeble de Bergson, respon a Cocteau amb una lucidesa que el porta a intel·ligents reflexions sobre art i religió als antípodes del proselitisme.

Val a dir que, a banda dels dos autors, en aquestes cartes, excel·lentment traduïdes, hi adquireixen un protagonisme destacat personatges de la importància de Stravinsky, Picasso, Erik Satie, Raymond Radiguet i Léon Bloy, que amb les seves presències –la narració que fa Maritain de la mort de Satie és extraordinària– atorguen un valor afegit a una correspondència d'altíssim valor literari, la publicació de la qual suposa una encomiable aposta per l'alta cultura sense concessions.

Genis de carn i ossos

Narrativa

El mesurament del món

Daniel Kehlmann
Angle Editorial. Manresa, 2007

Anna Tomàs

Si ens pregunten com definiríem la literatura alemanya de les últimes dècades, és molt probable que molts responguem amb els adjectius de seriosa, solemne, reflexiva i, de vegades, dura de pair. La veritat és, però, que en els últims anys han aparegut en terres germàniques una sèrie d'autors que gaudeixen portant la ironia i el sarcasme fins a les seves úl-

times conseqüències i que, en lloc d'emmirallar-se en els seus compatriotes, Thomas Mann i Günter Grass, troben els seus models en Borges, Italo Calvino i Garcia Márquez. Parlem de Jakob Hein i especialment de l'hilarant Wladimir Kaminer, autor de l'esplèndida *Música militar*.

Daniel Kehlmann és la darrera prova que humor i Alemanya poden anar junts. Porta venuts més de 600.000 exemplars al seu país i tant crítiques com lectors es desfan en elogis. I és que, sense cap mena de dubte, *El mesurament del món* és una de les novel·les més entretingudes i divertides dels últims anys.

A primera vista l'argument no promet gaire. A mitjans del segle XIX els dos científics alemanys més importants de la Il·lustració es retroben a Berlín per un Congrés i rememoren la seva joventut. Es tracta d'Alexander von Humboldt i Carl Friederich Gauss. Tots dos van viure enlluernats pels nous instruments científics i obsessionats a trobar noves maneres de mesurar la realitat física, però en la vida personal no podrien haver estat més disjunts. Humboldt era intrèpid i temerari, la qual cosa el va dur a córrer les més descabellades aventures: tastar verins, escalar volcans i enfrontar-se a bès-

El novel·lista alemany Daniel Kehlmann. SP

ties marines i caníbals afamats. Gauss, en canvi, no va sortir pràcticament mai de la seva ciutat natal, Göttingen, era reservat i se-

dentari, i només les dones li feien perdre el cap, això sí, sempre fins a un límit.

El llibre és una successió d'escenes teatrals que ofereixen detalls recòndits dels personatges (Goethe i un senil Kant també apareixen al llibre) però també deleguen molt a la imaginació del lector.

Kehlmann utilitza la sàtira però en cap moment ridiculitza els seus protagonistes. Ben al contrari, se'ls pren seriosament i la seva admiració pels descobriments científics és sincera. Una novel·la enginyosa i captivadora que ens presenta des d'una perspectiva humana inèdita dos grans noms de la Il·lustració.